

loga reforme uprave, zatim analizira konkretne prijedloge te utvrđuje njihove dugoročne posljedice. Na kraju rada može se naći transkripcija zapisnika dvorskog povjerenstva koje je izradilo spomenute prijedloge. Posljednji rad u časopisu naslovljen je »Vlasništvo nad nekretninama crkvenih i samostanskih ustanova na orebičkome području u 19. stoljeću« (235–255). Tijekom stoljeća, unatoč zakonskim odredbama od sredine 14. stoljeća kojima se nastojalo ograničiti oporučno ostavljanje nekretnina svim crkvenim ustanovama, Crkva i samostanski redovi na području Dubrovačke Republike su kupovinama, donacijama ili oporučnim legatima došli u posjed pozamašnoga broja nekretnina. U tome radu Irena Ipšić donosi pregled vlasništva nad nekretninama crkava i samostanskih ustanova na području peljeških općina Orebić i Podgorje u 19. stoljeću. Pri utvrđivanju broja i veličine nekretnina koje su se nalazile u vlasništvu samostana i Crkve na spomenutom području, autorica se služi katastarskim upisnikom iz 1836. godine, nastalim u sklopu zemljišne izmjere koju su provele austrijske vlasti u prvoj polovici 19. stoljeća.

Nizom zanimljivih i poučnih radova, koji otkrivaju razne sastavnice iz hrvatske povijesti, ovaj se broj časopisa *Povijesni prilozi* svakako može svrstati u kategoriju iznimno vrijedne literature koja će zasigurno biti od koristi znanstvenim krugovima, ali i široj čitateljskoj javnosti.

Juraj Balić

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, svezak 31, HAZU, Zagreb, 2013., 418 str.

U 2013. godini objavljen je trideset i prvi broj Zbornika Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Zbornik sadrži dvanaest radova povijesne tematike koji obuhvaćaju razdoblje od srednjeg vijeka do 19. stoljeća s područja cijele Hrvatske. Potom sadrži uobičajene rubrike *Građa* s registima isprava iz hrvatske povijesti te *Ocjene i prikazi* s čak trideset i osam prikaza i recenzija.

Prvi je rad »Potknežin i vikar kao službenici knezova Krčkih u Senju (1271.–1469.)« (1–20) Ozrena Kosanovića. Autor razmatra ovlasti potknežina i vikara kao službenika knezova krčkih tijekom dvaju stoljeća njihova upravljanja gradom. Uz iznošenje postojećih znanstvenih spoznaja, pretpostavlja se da su krčki knezovi na funkciju vikara postavljali strance nastojeći na taj način oslabiti pozicije senjske plemićke oligarhije. Problematikom upotrebe efigija u pogrebnim ceremonijalima engleskih i francuskih kraljica te značajem pogrebne lutke unutar samog ceremonijala bavi se Kosana Jovanović u članku »Uloga efigija u pogrebnom ceremonijalu engleskih i francuskih kraljica te njihova povezanost s teorijom o dva kraljeva tijela« (21–36).

Na temelju objavljene i neobjavljene šibenske bilježničke građe iz sredine 15. stoljeća i drugih pisanih izvora (dukala, šibenskog statuta) Zoran Ladić razmatra pitanje sudjelovanja stanovnika šibenske komune u izgradnji katedrale sv. Jakova u prilogu »Šibensko« vrijeme katedrale«. Doprinos stanovnika kasnosrednjovjekovne šibenske komune izgradnji katedrale sv. Jakova« (37–76). Meri Kunčić razmatra odnos između raznih slojeva rapskih obrtnika

i njihovih klijenata neovisno radi li se o individualnim ili korporativnim naručiteljima u radu »Rapski obrtnici, umjetnici i medicinski djelatnici te njihovi klijenti na Rabu u drugoj polovici 15. stoljeća« (77–126). Rad je utemeljen na analizi rapske neobjavljene bilježničke građe koja se čuva u Državnom arhivu u Zadru te na objelodanjenoj bilježničkoj građi, rapskome statutu, narativnim vrelima rapske provincijencije i relevantnoj literaturi.

Koristeći se različitim izvorima od mletačkih upravnih mjera, dalmatinskih statutarних odredaba, bilježničkih spisa ili, pak, uvozno-izvoznih dozvola, Sabine Florence Fabijanec prikazuje proizvodnju i trgovinu sira u Dalmaciji u 15. i 16. stoljeću u članku »Proizvodnja i trgovina sira u Dalmaciji krajem srednjeg i ranog novog vijeka« (127–160). Autorica je obradila razne aspekte od tipologije i karakteristika proizvedenog sira, opsega proizvodnje i mjernog sustava do karakteristika i opsega lokalne i međunarodne trgovine sirom. Doprinos boljemu poznavanju ugarske velikaške obitelji Bátori u razdoblju vladavine Jagelovića, građanskoga rata i prvih pedeset godina habsburške vlasti na području Slavonije, odnosno njihovih posjeda Zdenci, Varaždin i Susedgrad rad je »Obitelj Bátori u Slavoniji« (161–180) autora Szabolcs Varge.

»Tragom bokeljskih useljavanja na otoke Mletačke lagune« (181–196) prilog je Lovorke Čoralić u kojem, na osnovi građe Državnog arhiva u Mlecima, prikazuje vremenski tijek bokeljskih useljavanja na otoke u laguni, način bilježenja Bokelja u vrelima, njihovo uže zavičajno podrijetlo te zanimanja i gospodarske mogućnosti. Posebnu je pozornost usmjerila na raščlambu društvenog svakodnevlja Bokelja, njihove obiteljske i prijateljske veze te na oblike povezanosti s drugim hrvatskim useljenicima u Mlecima kao i na njihov vjerski život. Danijel Vojak u radu »Iz povijesti Roma u 18. stoljeću: Nikola Škrlec Lomnički o Romima u spisima *Status actualis*, *Projectum* i *Descriptio*« (197–215) analizira prijedloge Nikole Škrleca Lomničkog o regulaciji položaja romskog stanovništva u Ugarskoj koje je iznio u djelima *Status actualis*, *Projectum* i *Descriptio*, uz analizu povijesti Roma od 14. do 18. stoljeća.

Tatjana Paić-Vukić donosi sadržaje natpisa s jatagana koji se čuvaju u Zagrebu u članku »Natpisi na 'zagrebačkom' jataganu« (217–230). Podatak da se jedno djelo obrtnika koji je ukrasio taj jatagan nalazi u istanbulskom Vojnome muzeju doprinos je sistematiziranju spoznaja o proizvodima pojedinih radionica hladnog oružja u Osmanskom Carstvu. U cilju boljeg poznavanja jednog od aspekata dobrotvornog djelovanja Metela Ožegovića, Ivica Zvonar donosi kratak komentar i prijepis devet pisama koja su Ožegoviću u razdoblju od 1857. do 1867. godine uputili članovi Zbora duhovne mladeži zagrebačke, a koja se čuvaju u Arhivu HAZU u članku »Korespondencija Metela Ožegovića u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu: nekoliko priloga za životopis« (213–246). Percepciju Josipa Jelačića u njemu suvremenoj javnosti, a koja se kretala od iznimno pozitivne slike, preko realnijih predodžaba do krajnje negativne i zlonamjerne, iznijela je Vlasta Švoger u radu »Ban Josip Jelačić u očima svojih suvremenika« (247–271). Težište istraživanja je na razdoblju prijelaza iz četrdesetih u pedesete godine 19. stoljeća. Promjene statusa fizike u pučkim školama Banske Hrvatske tijekom druge polovice 19. stoljeća razmatraju Ana Odak i Tihomir Vukelja u prilogu »Fizika u pučkim školama krajem 19. stoljeća« (273–310). U radu su analizirani školski ustroj, nastavni planovi i programi te čitanke.

Nakon članaka slijedi rubrika *Grada* u kojoj se nastavlja objavljivanje regesta isprava koje se čuvaju u Arhivu HAZU, a koje je započelo još za Historijskog instituta Jugoslavenske

akademije znanosti i umjetnosti te je nastavljeno 2007. godine objavljivanjem regesta isprava od 1527. godine do kraja 16. stoljeća. U ovome broju Zbornika je objavljen sedmi nastavak »Regesti isprava 16. stoljeća iz Arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Sedmi dio: Isprave iz razdoblja 1558. – 1559. Regeste sastavili Antun Mayer i suradnici, za tisak priredila Maja Katušić« (313–333). u kojemu je Maja Katušić priredila za tisak isprave za 1558. i 1559. godinu. Na samom kraju Zbornika nalaze se »Ocjene i prikazi« (337–413) recentne literature, periodike i objavljene građe kako hrvatskih tako i inozemnih autora.

Ana Biočić

Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, sv. 55, Zagreb – Zadar, 2013., 266 str.

U 2013. godini objavljen je pedeset i peti broj godišnjaka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru pod naslovom *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* sa ukupno deset radova od čega je sedam izvornih znanstvenih te tri pregledna rada. Prilozi obrađuju raznoliku tematiku vezanu uz prošlost Dalmacije, Istre i Primorja u razdoblju od srednjega vijeka pa sve do modernoga doba.

Ovogodišnji je broj otvorio Juraj Batelja člankom »Egidije iz Viterba« (1–17) u kojem obrađuje, na temelju dostupne literature te arhivske građe, život i djelovanje zadarskoga nadbiskupa Egidija, redovnika pustinjaka Reda sv. Augustina. Egidije se istaknuo kao teolog, promicatelj obnove Crkve i Reda, diplomat posrednik između pape i državnih vladara u organizaciji vojni protiv Osmanlija i kao govornik prigodom otvaranja V. lateranskog koncila (1512. – 1517.).

Slijedi rad »Diplomatski ceremonijal – važan oblik komunikacije u pregovorima oko proširenja dubrovačkih granica« (18–40) u kojemu autorica Valentina Zovko propituje važnost diplomatskog rituala i ceremonijala u odašiljanju poruka i kreiranju ishoda pregovora oko proširenja dubrovačkoga teritorija u kasnome srednjem vijeku. Pritom autorica obrađuje razne komponente poslanstva od sastava i brojčane reprezentativnosti do odjeće poklisara, njihova ispraćaja i povratka u grad, darova koje su nosili, do formalnog i neformalnog govora, tituliranja prigodom komunikacije, gesta i samoga prijama. »Želja za pokorom u vječnome gradu: hodočašća u Rim u oporukama hrvatskih useljenika u Mlecima (XV. – XVIII. stoljeće)« (41–58) naslov je rada Lovorke Čoralić. Autorica je na osnovi podataka iz oporuka pohranjenih u Državnome arhivu u Mlecima u prvom dijelu rada iznijela opće podatke o hrvatskim useljenicima u Mlecima koji u svojim oporučnim spisima bilježe Rim kao cilj hodočašćenja (društvena i profesionalna struktura te skupine useljenika, vremenski raspon i intenzitet spominjanja hodočašća u Rim itd.), dok je u drugom dijelu rada dala konkretne primjere hodočašća u Rim uz imenovanja hodočasnika, vrste legata za podmirivanje troškova hodočašća i razloge takve vrste oporučne odredbe. U prilogu »Prezimana mjesta Pakoštane u 17. i 18. stoljeću na temelju glagoljske Knjige duša« (59–92) Grozdana Franov Živković na temelju sačuvanih glagoljskih dokumenata prati promijene prezimana unutar obitelji u mjestu Pakoštane u novom vijeku povezujući obitelji iz ugovora iz 1597. godine s popisom stanovništva iz 1608. godine, raznim kata-